

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
AVRASYA VE TÜRK DÜNYASI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

ULUSLARARASI LİSANSÜSTÜ

ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

Türk Dünyasına Genç Bakışı 25 - 26 Nisan 2024 Bildirileri

Editörler:

Prof. Dr. Naciye Yıldız

Prof. Dr. Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun

Doç. Dr. Bekir Tümen Somuncuoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Aslan

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Abdullah ALLAH BERDİ, Afganistan Türkmenlerinde Ölümle İlgili İnançlar ve Ritüeller (Afganistan)	8
Agil BAKİRLİ, Günümüz Azerbaycan Şairlerinden Esmira Mehikızı'nın Şiirlerinde Çocuk ve Çocukluk Motifi (Azerbaycan)	13
Aidana MAKHAMBETOVA, Abiş Kekilbayulı'nın Gazeteciliğinde Emsal Birimlerin Özellikleri (Kazakistan)	27
Aidingul TÖLEBAYEVA, Сыр Өңірі Ақындары Поэзиясындағы Педагогикалық Көзқарастар (Т.Ізтілеуұлы, Ж.Ешниязұлы Шығармалары Негізінде) (Kazakistan)	30
Aislu SHURİEVA, Түркі Халықтарының Аңыздары Мен Әпсаналаріндегі Топонимдердің Орны (Kazakistan)	34
Aitolkyn BALCHIKH, Akmola Bölgesindeki Din Eğitiminin Tarihsel Analizi (XIX Yüzyıl-XX Yüzyılın Başı) (Kazakistan)	43
Akbota KENZHEKOZHAEVA, Nasreddin Hoca Hikayelerinde «Eşek» İmgesinin Rolü ve Önemi (Kazakistan)	43
Akmaral SHEİSHENBEKOVA, Kasımalı Cantöşev'in "Karaçaç" Piyesinde Sosyalist Reazlimin Etkisi (Kırgızistan)	49
Arif BAYRAM, Çolpan'ın Küz Şiirindeki Tabiat Algısı (Türkiye)	57
Assau Kairat, Eski Uygur ve Kazak Dillerindeki Ortak İnkilemler (Kazakistan)	65
Ayşe Zuhul KARTAL, Kırım Tatar ve Başkurt Türkçelerinde Rusya-Japonya Savaşını Anlatan Halk Yırı Port-Artur (Türkiye)	70
Aytac İSMAYILLI, Azərbaycan Poeziyasında Poema-Müraciətin İşlənməsi (Azerbaycan)	79
Baljan BAZARBAEVA, Şeşendik Söz Öneri Tuvralı (Kazakistan)	82
Başak YAĞIZ, Çiçek Kelimesi Üzerine Bir Değerlendirme (Türkiye)	87
Berkay PEHLİVAN, Ekonolengüistik Açından Türkmen Atasözlerindeki Metaların Değerlendirilmesi (Türkiye)	92
Büşra ARSLAN, Türk ve Yabancı Tasarımcılar Tarafından Çizilen Türk Kadını İllüstrasyonlarının Betimsel Analizi (Türkiye)	109
Büşra KARAMAN, Özdemir Asaf'ın Aşk Temalı Şiirlerinde Sözlüksel Alan İncelemesi (Türkiye)	118
Büşra KÜÇÜKLER, Azerbaycan Efsanelerinde Yer Alan Yılan Motifinin Mitolojik Arka Planı (Türkiye)	129

Çiğdem KOÇ, Yaşayan Türk İnançları İçerisinde Kadının Rolü, Kurşun Dökme Örneği (Türkiye).....	136
Çiğdem YEĞİN, Sosyalist Gerçekçi Bir Roman İncelemesi “Göreş” (Türkiye).....	143
Deniz ECE, Bir Bıçakla Batan Güneşin Öyküsü, Şamil Alâdin’in “İblisin Ziyafetine Davet” Eseri Üzerine (Türkiye).....	148
Dilay NAKIŞ, Mitolojik Tasavvurlar Bağlamında Türk Devletlerinin Bayraklarındaki Kültürel Semboller (Türkiye).....	158
Dilek MÜLAZIM, Karaçay-Malkar Türkçesinde Deyimler ve Türkçe Anlamları (Türkiye).....	169
Dilnoza ABDULXAYEVA, Selim İleri’nin Öykülerinde Kahramanların Ruh Hâllerinin Tasvir Yöntemleri (Özbekistan).....	173
Ebru ÖZTÜRK, Alaş Edebiyatı Döneminin Kazak Çağdaş Edebiyatına Etkisi, Betimsel Bir Analiz (Türkiye).....	179
Elmira KANAIBEKOVA, Kazak Türkçesinde Anlam Değişmesi (Leksik- Semantik Yönteme Göre) (Kazakistan).....	188
Emine TAŞ, Türk Kültüründe Ad ve Unvan Verme Bağlamında Kut Anlayışı (Türkiye).....	193
Faizulla TOLTAY, Türkistan Edebiyatında Bireyin Konumuna Postkolonyal Eleştirisi (Kazakistan).....	198
Fatma KEKÜÇ, Bosnalı Sâmi’î’nin Gazellerinde Sevgilinin Güzellik Unsurları (Türkiye).....	210
Fidan NOVRUZOVA, Azerbaycan Edebiyatında Yazılı Mugam Sanatı (Azerbaycan).....	225
Foziljon RAJABOV, Nurullah Genç Şiirlerine Tasavvufi Yönden Bir Bakış (Özbekistan).....	229
Gul Jamal JAHİD, Afganistan Türkmen Aydınlarından Abdul Majid Turanın Türkmen Kimliği Üzerine Faaliyetleri (Afganistan).....	233
Gulfaruz KALİASKAROVA, Kündelikti Ömir Tarihi-Tarih Gıhımdarınıñ Mañızdı Bölgi Retinde (Kazakistan).....	238
Güllü IŞIK, Anadolu Alevi İnancı Çerçevesinde Dinî-mitik Bir Sembol Olarak Zülfikar (Türkiye).....	244
Gülнар ZAMANOVA, Zengezur Dehlizinin Türk Dünyası Üçün Ehemmiyyeti (Azerbaycan).....	251
Gulzada DUISEN, Türk Dünyasının Dünya Görüşünde Evliyalara (Kazakistan).....	255
Günel AHMEDOVA, Felyetonlarda Gülüş (Azerbaycan).....	261

TÜRK DÜNYA GÖRÜŞÜNDE EVLİYALIK

Gulzada DUISEN*

Özet

Bu çalışma, Türk kültüründeki din ve sosyal kurumlar, peygamberlik ve evliyalık kavramları arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Ayrıca, dinî değerlerin toplumsal inançları ve dünya görüşleri şekillendirmedeki derin etkisinin altını çizmekte, peygamberlerin ve evliyaların ilahi ve beşerî alemler arasındaki araçlar olarak önemini vurgulamaktadır. Çalışmada evliyanın Türk-İslam dünya görüşünde duyular ve sezgiler tarafından nasıl algılandığı araştırılarak, toplumun manevi hafızasında saklı olan kültürel değerlerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada Türk toplumunun dinî hayatının önemli bir bölümünü oluşturan evliya inancı da incelenmektedir. Bu bağlamda Müslüman Türkler arasında varlığını sürdüren evliya inancının nasıl İslami bir kimlik kazandığı üzerinde durulacaktır. Bildiride, halkın veli/evliya olarak kabul ettiği kişilerin hürmetine dayalı toplumsal kurumların oluşumunda din ve kültür arasındaki ilişkiyi değer içerikleriyle birlikte fenomenolojik yöntem kullanılarak ele alınmaya çalışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Din, Kurumlar, Evliya, Türbe

Giriş

XII-XVI. yüzyıllar arasında evliyaların toplumdaki yeri ve önemi, topluma katkıları ve görevleri artmıştır. Araştırmacılar, tasavvuf ve evliya kavramının paralel olarak geliştiğini ve bu olgunun (tasavvufun) XIII. yüzyılda İslami dünya görüşünde belirleyici bir önem kazandığını, kitleler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Örneğin, Edip Ahmet Yükneki'nin "Atabetü'l-Hakayık", Harezmi'nin "Muhabbetnâme" ve Rabguzi'nin "Kıyas-ı Enbiya" ("Peygamberler Tarihi") gibi eserlerindeki kahramanlar birer evliyadır. Bu eserlerde toplumun dinî ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak için evliyalardan yararlanılmıştır. Evliya kavramı yazarın bakış açısını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda metnin kapsamını da genişletir. Onlar sadece bir eserin dinî yönünü göstermez, aynı zamanda, yazar için ölçü derecelerini gösteren isimlerdir. Dört halife, Muhammed Peygamber'in sahabeleri, yakınları, soyundan gelenler, Kur'an ayetlerini ve Muhammed Peygamber'in hadislerini derinlemesine inceleyenler, peygamberlerden sonra Allah'a yakın olanlar, kemâle erenler ve evliya statüsünde olanlar, başka bir deyişle, Allah'ı seven dinin mensupları evliya olarak tanınırlar. Ayrıca bu figürlerin, yazarın yaşadığı dönemi, insanların bilinç ve niteliklerini, toplumun kültürel ve entelektüel düzeyini ve manevi zenginliğini belirtmek için kullanılan etkili bir araç olduğu da kabul edilmelidir.

Nitekim Türklerin dinî dünya görüşünde agionimler (peygamber, evliya ve kutsal ruh) özel bir yere sahiptir. İşte bu doğrultuda söz konusu çalışmada öncelikle agionim bünyesinde "enbiyâ - evliyâ (nebiler - veliler)" olarak yer alan kavramların anlam dünyasına değinilecektir. Dilbilimde, bu kategorideki kişileri agionimler olarak gruplandırmış olsak da, farklı yönlerden oluştuğu varsayılabilir, dolayısıyla, onların duyular ve sezgiler tarafından algılanışı tartışılacak. Zira kelimenin anlamı, ismin işaret ettiği içerik, nesne veya olguyla doğrudan ilgili olmalıdır. Oysa bu kavramları sadece dilbilimsel çerçevede analiz etmek yeterli bir yaklaşım değildir. Zaten bu bağlamda ilerleyen safhalarda daha detaylı açıklanacağı üzere Türk halklarının manevi zenginliğinin göstergesi olarak bilinen şahsiyetler İslami bir çerçevede ele alınacaktır. Hatta enbiya ve evliyanın anlamı nedir sorusuna cevap vermek, halkın veli/evliya olarak kabul ettiği kişilerin hangi özelliklerinin bulunduğu ve evliya inancı temellerinin nereye dayandığı sorularına girmek, konunun daha anlaşılır kılınması için gerekli bir yaklaşım olacaktır.

Din ve toplumsal kurumlar

Bir toplumun dünya görüşü, dilsel yapıları tarafından aktarılan değerler aracılığıyla tanınır ve dilinde bulunan kelimeler temelinde ortaya çıkar. Yine bir milletin kültürel ve

* El-Farabi Kazak Millî Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Almaty/Kazakistan, gulzadaduisen@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1977-8819>.